

Monumentnummer*: 512479

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 20 juni 2001
Kadaster deel/nr 82862/193

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Haastrecht Krimpenerwaard Zuid-Holland

Locatiennaam Locatieomschrijving
Haastrecht

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Haastrecht B 4051

Omschrijving**

Inleiding

BOEZEMGEMAAL 'De Hooge Boezem achter Haastrecht' (ook bekend als 'S.I. van Nooten) met machinistenwoning is in Electische stijl, blijkens een stichtingssteen in 1872 gebouwd als stoomschepradgemaal. Het is gebouwd op initiatief S.I. van Nooten, voorzitter van het gelijknamige Waterschap, die tevens als vertegenwoordiger van Lopik fungeerde. Aanleiding was de bouw van de Waaiersluis bij Gouda in 1856, waardoor er bij laag water niet meer gespuid kon worden. Hierdoor werd een hulpgemaal noodzakelijk ter versterking van de windbemaling.

De ketels stonden in het linkerdeel (oost), de stoommachine in het middelste, de stoommachine en de scheperaderen bevonden zich ter plaatse van het rechter deel.

In 1913-1914 is het hulpstoomgemaal in stijl uitgebreid met ter plaatse van het scheprad de derde meest westelijke bouwmassa en omgebouwd tot een dieselininstallatie met twee centrifugaalpomp (gebr. Stork & Co) met dubbele instroming, die via maalkolken het water door de Oosterse en Westerse sluis uitsloegen. In de uitbreiding kwam een machinistenwoning voor de tweede machinist. De schoorsteen op de zuid-oosthoek werd gesloopt. De windbemaling werd opgeheven en - met uitzondering van de romp van de zesde molen - werden de molens afgebroken. Tevens kwam de voorboezem te vervallen. Electrificatie van het gemaal volgde in 1948-1952.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

In 1919 heeft een inpandige verbouwing plaatsgevonden waarbij een traforuimte werden gerealiseerd in het voormalige ketelhuis. Tot 1992 heeft het gemaal als zodanig gefunctioneerd. Sindsdien is het een bezoekerscentrum en heeft in een toeristische en museale functie. Hiertoe heeft een inwendige verbouwing plaatsgevonden, waarbij in het voormalige ketelhuis onder meer een personeelskamer is ingericht. De twee centrifugaalpomp van Stork (Hengelo) uit 1913 zijn bewaard. Eén electromotor is verkocht en vervangen door een exemplaar uit 1947.

Omschrijving

Vrijstaand éénlaags machinehuis met inpandige woning, bestaande uit een door drie schilddaken gekoppelde rechthoekige bouwmassa, waarvan het westelijke, even breed als het middelste is, maar aan de achterzijde, deels iets korter is en gedekt wordt door een plat dak. De daken, waarvan de nokrichting haaks op de weg staan, zijn gedekt met gesmoorde Hollandse pannen. De gevels hebben een relatief hoge plint en lekdorpels van grijs geschilderd pleisterwerk en zijn geleed door in schoonmetselwerk van grauwe baksteen opgetrokken lisenen, die worden afgesloten door een omgaand fries met muizetandlijst. De wit gepleisterde spaarvelden zijn voorzien van horizontale schijnvoegen. Grauwe baksteen is ook zichtbaar bij de rondbogen boven de deuren en vensters. De rondboogvensters zijn voorzien gietijzeren raamtraceringen. In het woongedeelte zitten enkele- en samengestelde vensters met houten kozijnen en roedenverdeling.

Bij de voorgevel (noord) bestaat de linker travee uit drie rondboogvensters en de rechter uit twee. De middelste travee heeft rechts een rondboogvenster en links een dubbel deur met een rondboogvormig, van gietijzeren tracering voorzien bovenlicht. Tegen de hardstenen sluitsteen van de rondboogvormige ontlastingsboog is een ijzeren lantaarn bevestigd. Rechts van de deur is een stichtingssteen ingemetseld met de tekst: "S.I. van NOOTEN/11 mei 1872".

Deze middelste travee wordt afgesloten door een fries met een hardsteen steen met de naam van het gemaal: "DE HOOGHE BOEZEM ACHTER HAASTRECHT". De linker zijgevel (west) is zes traveeën lang en maakt na de twee noordelijke traveeën een kleine terugsprong. De drie rechter (noord) traveeën hebben elk een groot rondboogvenster en de drie linker (zuid) een hoog in de gevel geplaatst klein rondboogvenster.

De rechter zijgevel (oost) bestaat uit een drie traveeën lang gedeelte, elk voorzien van een rondboogvenster. In de dwarsmuur bevindt zich één door lisenen geflankeerd rondboogvenster. Het achterste terugliggende geveldeel is verdeeld in twee traveeën, waarvan in de linker (zuidelijke) een entreedeur naar de dienstwoning is aangebracht en in de rechter (noordelijke) een vierruitsschuifraam. Op de verdieping heeft elke travee één (vereenvoudigd) venster.

De achtergevel (zuid) is in twee traveeën gedeeld. Het linker is van het woongedeelte en heeft rechts een deur met bovenlicht en links daarvan op de begane grond en de verdieping twee vensters. De rechter travee bestaat op de begane grond uit een rondboogvenster met rechts ervan een tweeruits deur met bovenlicht, toegankelijk via een bordestrap.

In de machineruimte ligt een granitotegelvloer en hebben de wanden een lambrizing. Tegen de zuidmuur bevindt zich een gedenksteen ter gelegenheid van de electrificatie in 1952.

De westelijke wateruitlaat bevindt zich ter plaatse van de Westerse Hogeboezemsluis, ook Westerse sluis genaamd. Ter vervanging van de sluis werd in 1872 een afvoerkoker gebouwd, waarvan het uiteinde bestaat uit twee langgerekte muren van gele baksteen in de vorm van dwarsgeplaatste troggewelven. De oostelijke wateruitlaat ter plaatse van de Oosterse Hogeboezemsluis is in 1914 voorzien

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

van betonnen wanden.

Waardering

Het gemaal 'De Hooge Boezem achter Haastrecht' is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische waarde wegens de waterstaatkundige betekenis als een representatief en zeldzaam voorbeeld van een gemaal uit het derde kwart van de 19de eeuw binnen de bebouwde kom op een lokatie, waarzich sinds de Middeleeuwen reeds een lozingspunt bevond op de Hollandsche IJssel. Vanwege deze situering is het bovendien van stedenbouwkundig van belang. Het maakt deel uit van de historische structuur van het dorpgezicht en heeft daarmee een duidelijk ruimtelijk relatie.

Tevens is sprake van een bijzondere ensemblewaarde door de situering schuin tegen over elkaar van het gemaal en de woning, beide gelegen op landtongen, tussen waterin- en uitlaten.

Het gemaal is tevens van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische waarde als gaaf en karakteristiek voorbeeld van gemaal in Electische bouwstijl uit het derde kwart van de 19de eeuw. De bouwkundige onderdelen zijn vrij gaaf in hoofdvorm, materiaalgebruik en detaillering.

Hoofdcategorie

Boerderijen, molens en bedrijven

Subcategorie

Gemaal (M)

Functie

Boezemgemaal